

1965 En gjetergutt i Freedom Fighter

Det som her følger er en artikkel til ettertanke, som den allsidige og dyktige Einar Gjærevold skrev for et par år siden etter en samtale med ålbyggen og stjørdalingen Jon Reidar Holte, en bauta i sin tid i Luftforsvaret. Undertegnede har ganske bra kjennskap til Jon Reidar Holte, flygeskolen og luftfarten generelt, og hadde gått og tenkt på å lage til et kapittel som kombinerte ulike sider av dette miljøet jeg selv har vært en del av, både oppvekst- og yrkesmessig, hvor jeg kunne få frem sider av det å vokse opp «før i tida», (les: i går) og et yrkesvalg inn i en tid dominert av kald krig og luftfart. Men så ser jeg at ålbyggen Einar Gjærevold (bor i Oslo), som jeg har fulgt også noen år, en ypperlig skribent og historiker, har gått foran og kvistet løypa. Og med hans tillatelse kunne jeg ikke få det enklere og bedre. Her følger hans samtale med Jon Reidar Holte, ålbyggen som gjorde stjørdaling av seg for snart 50 år siden.

Einar Gjærevold

Han gikk på fattigkassa for å be om penger til mor. Familien levde på sparebluss, men ble kasta ut av huset. Tjue år senere fløy eldstemann fortore enn lyden over Ålen.

Langs en lang garasje i Stjørdal ligger veden sirlig stabla. Fire–fem favner i tre lag innafor hverandre, sikra med tverrslåtte planker så de ikke raser ut. Hvor mange arbeidstimer som har gått med til å lage kunstverket, har ikke Jon Reidar Holte (født 1936) noe tall på, men han syns det er artig med ved.

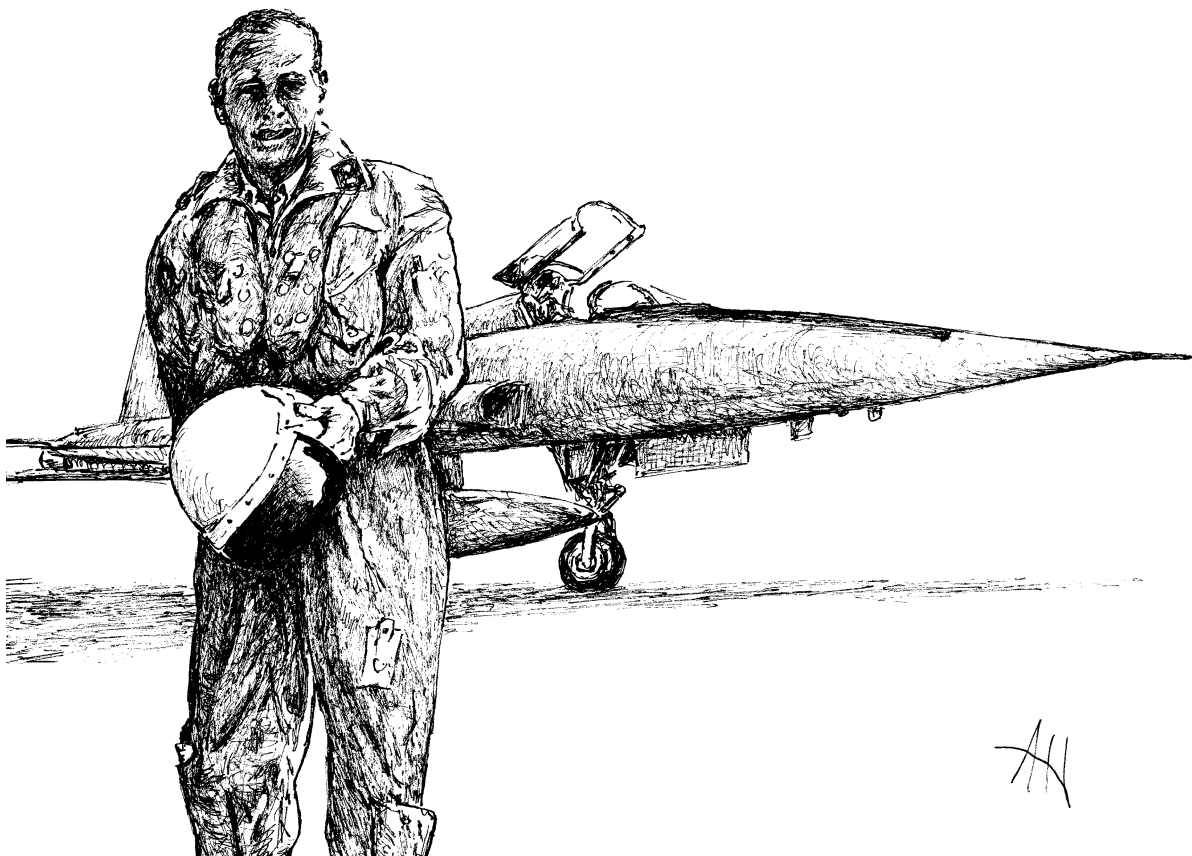

Slik blir vedstabelen når en har et langt liv med brettekanter bak seg. (Foto: Einar Gjærevold)

– Da jeg var liten, hadde vi knapt med brensel ei tid, forteller han. – Men så kom det folk til oss fra Granmoren med et hestelass med grankvist som vi skulle få. Det var da jeg lærte meg å

bruke øksa. Siden har jeg likt å arbeide med ved. Det får meg til å konsentrere meg om helt andre ting enn det jeg gjør til vanlig, dessuten får jeg masse trim.

I enden av garasjen har han innreda en ordentlig mannehule med alt han trenger av snekkermaskiner og redskaper. Den utflytta ålbyggen elsker å arbeide med hendene. Inne i garasjen er det for tida ikke plass til bilen. Suzukien blir ikke brukt så mye, heller. Synet er ikke som det var. Jon Reidar tror lappen snart henger i en tynn tråd. Kanskje blir det siste gangen i sommer at han og kona kan kjøre sjøl til hytta ved Riasten.

Jon Reidar Holte i yngre dager ved sin F5 Freedom Fighter

Slike bekymringer hadde han ikke de åra han strøk mellom tindene i Jotunheimen i overlydshastighet, i spissen på en Northrop F-5 Freedom Fighter, et av Vestens mest avanserte jagerfly. Det var ikke mye galt med syn og helse på pilotene som førte dem.

Nå er det en stund siden Jon Reidar måtte være på vingene i løpet av 15 minutter for å avskjære fly fra fremmede makter. Og enda lenger siden han gikk på fattigkassa for å be om penger så mor hadde til mat og klær.

– Jeg glemmer ikke de turene. De tyngste, vondeste turene jeg har gått i livet, var inn til Olaf Torske i kommunekassen for å hente noen kroner så mamma hadde å leve av. Vi var fem søsken som kom til verden på under sju år. Så hun hadde en stor barneflokk å forsørge.

Inntekter var det smått med. Far, Peder, gikk arbeidsledig i lange perioder. Heldigvis var mor, Solveig, flink til å sy, og skaffa penger til hjemmet ved å sy for damene i nabolaget.

– Jeg tror timebetalinga var dårlig. Hun sydde til klokka to om natta og var oppe igjen klokka fem. Under krigen var hun så tynn at ...

Jon Reidar må trekke pusten.

– ... ja, du har sett bilder av straffangene i Tyskland og Polen. Mamma hang nesten ikke i hop. Vi var antakelig den fattigste familien oppi Ålen noen gang. Ja, det tror jeg.

Solveig var fra Skjølsvold på Rugldalen, og Jon Reidar kom til verden i nordstuggu på Synner-Ryen. Faren var Peder Holte fra Ålen. Jon Reidar henter et treskjæringsbilde av gården som onkel Leif laga en gang, og viser fram. Mora kom fra en søskenflokk på tolv, faren fra én på ti, så han hadde mange onkler og tanter. En av fetterne var Arne Skjølsvold, kjent arkeolog som arbeidet sammen med Thor Heyerdahl på Påskeøya og andre steder. Det var bestemor, Lisabet Ryen, som eide Synner-Ryen. Bestefaren var Ole Skjølsvold, broren til Anna, som gifta seg med Johan Falkberget.

Familien flytta snart til Haltdalen, og bodde der en stund før de flytta til «Banken» i Ålen, et gammelt hus ved sida av Hov skole.

– Vi bodde i andre etasje da tyskerne kom i april 1940. Jeg husker godt flyene som fløy over oss. Da krøp vi under stabburet på Nordstu Hov, jeg og kameratene mine.

Fra Banken flytta de videre til Libakk, og et hus som Marta og Peder «Stor-Per» Vintervoll hadde bygd nær Lunderengshaugan.

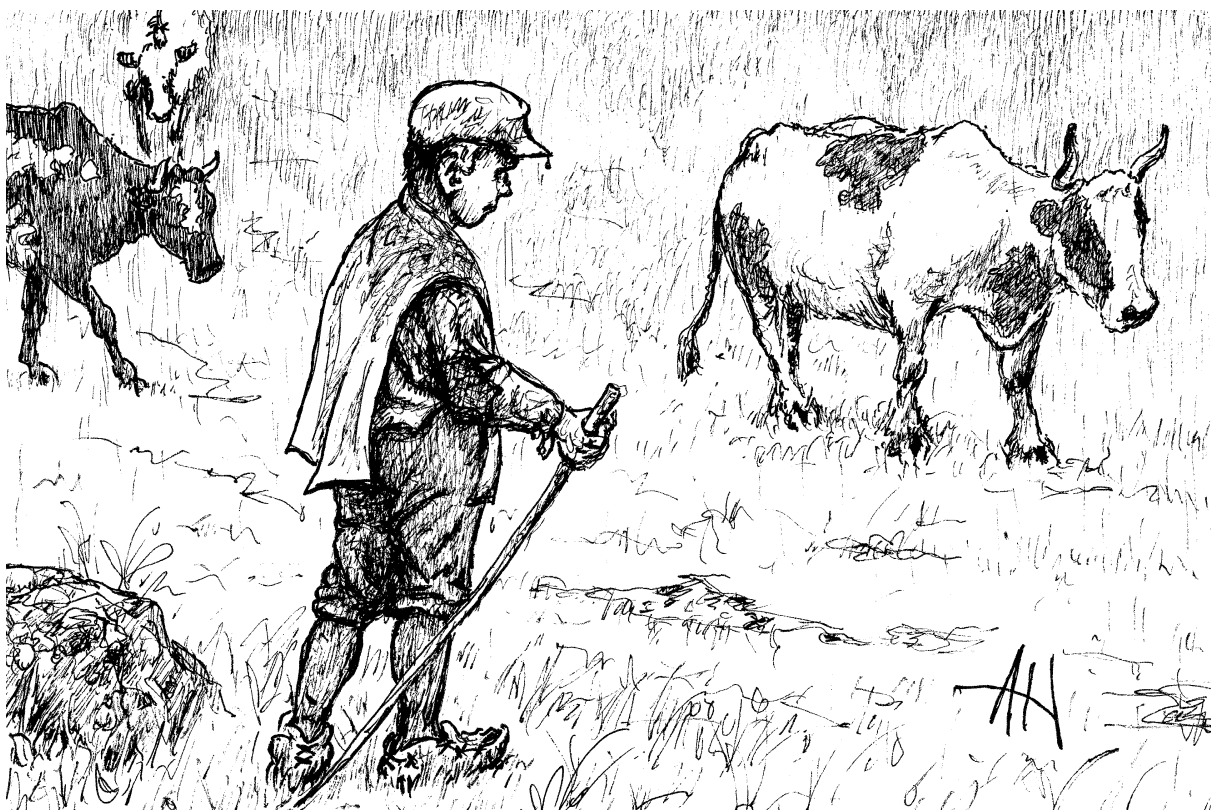
Så fikk far Peder alvorlige psykiske problemer, og ble innlagt på Reitgjerdet sykehus.

– Der var han i tretti år. Vi henta ham flere ganger og tok ham med på turer til Ålen, men han flytta aldri hjem igjen. Det som hendte med far er det såreste i oppveksten min.

Uten Peder ble det vanskelig for Solveig å få endene til å møtes. Likevel gikk det på et vis. De fikk mye hjelp av slektningene, og stønad fra fattigkassa. Heldigvis holdt barna seg friske, og de fikk den maten de trengte. Søskenflokken telte tre brødre og to søstre. Jon Reidar var eldst, så mye ansvar falt på ham, men søskenflokken hadde et enestående samhold.

– Jeg stortrivdes oppi Lunderengshaugan, sier Jon Reidar.

Om somrene ble de eldste barna fordelt på forskjellige gårder for å avlaste mora. Leif var hos morbroren med samme navn på Rugldalen, og Målfrid på Stentrøsetra i Søsosen. Morbror Leif var gift med Olga Haugen fra Aursunden, og de ordna gjeterplass til Jon Reidar på Bendiksetra ved Gjeltsjøen, «et fantastisk flott vann» litt nord for Aursunden. Han kom dit som niåring fredssommeren i 1945.

Som niåring begynte Jon Reidar som gjetergutt

– Når jeg sto på setertaket, kunne jeg se oppover hele lia mot fjellet og følge med på dyrene. Sulussetra lå på nordsida. Hvis kyrne nærma seg naboenes grenser, var jeg i veg og henta dem tilbake. Jeg hadde bortimot femti dyr å passe; geiter og sauer, og kyr og kalver. Det er den fineste sommeren jeg noen gang har hatt!

Året etter var han igjen gjetergutt. Ikke ved Gjeltsjøen, men på gården ved Aursunden. Det ble en regnfull sommer. Jon Reidar hadde verken gummistøvler eller regnklær, men Lars Bendiksvoll laga tresko med kuskinn som han hadde garva sjøl og smurt inn med tjørru, så gutten holdt seg ganske tørr på føttene. Likevel var det hårda bud. Hver morgen var tiåringen tidlig oppe og hjalp kjerringa på gården med å mjølke. De hadde tolv mjølkekyr, og Jon Reidar tok fire av dem. Så fulgte han kyrne på beite, vaska fjøset, og var med og hesja.

– Sjø om det regna kniver, så hesja vi.

Men sommerjobben fikk en brå slutt. Det var flere gjetergutter i området, og en dag gikk fire av dem i skogen og plyndra trostreir. Da Lars fikk høre det, vanka det skjenn. Det tålte ikke Jon Reidar. Han stakk av. Gikk til Glåmos og tok toget til Rugldalen.

– Det er mitt livs største nederlag. At jeg flykta den gangen. Jeg tror det har prega meg.

Som pensjonist begynte Jon Reidar Holte med et stort restaureringsarbeid på både sin seter og hytte på Riasten. (Foto/copyright: Liv S. Holte)

Samme sommer var mora taus på Finnlandsvollan i Gauldalen. Nå fikk Jon Reidar være med henne. Idet de passerte Ålen Øvre med flyttelasset, kom Nils Melien ut på trappa. Han var formann i fattignemnda.

– Han kunne fortelle at vi var oppsagt i huset der vi bodde. Stor-Per skulle flytte dit sjøl. Vi måtte ut. Det var et trist øyeblikk for mamma.

Nyheten skapte krise i kommunestyret. Hva skulle de gjøre med Holtefamilien?

– De så at mamma ikke klarte dette alene. Det ble snakka om å flytte oss til Hessdalen, eller at de måtte spre oss ungene rundt i bygda. Men ingen ville ta imot oss.

Det så stygt ut. Sjølsagt ville verken mor eller barn skilles fra hverandre. Hva skulle de gjøre?

– Tilfeldigvis var tante Astrid, som ble gift med lærer Anders Solheim, budeie på setra til Hans Skårdal ved Riasten under krigen. Og da Hans fikk høre om problemene ...

Jon Reidar svelger hardt. Blikket blir fjernt og blankt.

... så tenkte han at mamma kunne komme til ham og hjelpe til på gården oppi Skårdalen, «Skøddala». Og hele ungeflokken kunne bli med. Så det ble en lykkelig løsning for oss.

Hans Skårdal var enslig, og ville gjerne ha folk på gården. Resten av oppveksten tilbrakte familien hos ham.

– Ble dere mobba i oppveksten for at dere hadde dårlig råd?

– Nei, ikke i det hele tatt. Tvert imot. Det var hjelp å få fra alle kanter.

Høsten 1946 begynte Jon Reidar på Engan skole.

– Vi hadde en fantastisk lærer, Hans Kosberg. Han har betydd mye for meg. I starten slet jeg med matematikken, men Kosberg forklarte alt så krystallklart at jeg forsto, og senere har matematikk alltid vært yndlingsfaget mitt.

Engesskolen hadde nynorsk som hovedmål, og Kosberg inspirerte og oppmuntra Holtegutten til å skrive gode stiler.

– En gang skrev jeg om en Riasttur. «Vi kom inn på Tjønnvollåsen, og da så vi fjella i øst. Skardøra åpna seg som i et vidt gap, som ville det syne oss noe fra de svenske toppane òg, og det blåna i Syltoppane.» Ha-ha. Kosberg leste den opp for klassen. «Det er rene Garborg!» sa han.

Like bra gikk det ikke på realskolen, som holdt til i andre etasje på Hov skole i sentrum.

– Realskolen ble en katastrofe. Sokneprest Havdal var norsklærer, og nekta å undervise i nynorsk. Jeg fikk fullstendig blokkering. Antakelig kan jeg ikke bare skyldte på språkskiftet, men jeg mista motet helt. Nå begynte jeg å utsette alt som hadde med lesing å gjøre, og fikk trolig de dårligste karakterene som har blitt servert på realskolen i Ålen noen sinne. Det eneste jeg hadde taket på, var fysikk og matematikk, spesielt geometri.

Fritida fylte han med idrett og friluftsliv. Jon Reidar nøt å streife i Kjølifjella med børsa over skuldra og skyte rype og hare sammen med kompisene. De lå over på Stigerbrakka på den nedlagte gruva, og kunne gå rett ut i terrenget om mårrån.

Etter mange års arbeid. (Foto/copyright: Liv S. Holte)

Ved Riasten hadde Hans Skårdal ei seter som unggutten elska. Utallige timer ble tilbrakt med fiskestanga i sjøkanten. Om vinteren var det skihopping som gjaldt. Ungdommen hoppa og hoppa. Verbakken, Sundrønningsbakken, Bringenbakken. I 1950 ble han kretsmester i hopp i klasse 13–14 år på Røros. Hoppbakken lå ved Gjettjønna.

Jon Reidar vakla ut av realskolen med et syltynt vitnemål.

– Sensorene var snille med meg, mener han.

Men hva skulle han bli nå? I første omgang fikk han jobb på Røros sild- og fiskematforretning. Det var vinteren 1952.

– I Ålen ønska «alle» seg jobb på jernbanen. Da fikk de fast lønn og hadde sikkert arbeid. Det var et riktig resonnement, men jeg hadde for dårlige karakterer fra realskolen til å få «indre tjeneste», altså komme inn på stasjonsmesterlinja. Alternativet var konduktørlinja. Sammen med Lars Solandsli, «Mann Lieggen», lå jeg en stund på linjearbeid inne på Bjørånes nord for Koppang. Akkurat da så jeg svart på situasjonen, men så fikk jeg innkalling til NSB i Oslo. Der fikk jeg jobb på «fraktgodsen» på Østbanen. Mange ålbygger var der allerede, men det å være bud på Østbanen var nok den laveste stillinga du kunne få i hele Norges land.

Etter en stund avanserte han til «ilgodsen».

– Dørsåmitt, det ble det noe helt anna. Jeg sprang rundt i byen med regninger. Fløy trapper opp og trapper ned, og spurte meg fram til adressene. Jeg husker den dagen lønna økte til 200 kroner måneden. På den tida betalte jeg 70 kroner i husleie i Gamlebyen. Jeg bodde på en hybel som jeg delte med tre andre ålbygger.

Det var ikke mye penger igjen etter at husleia var betalt.

– Drakk jeg et glass Eksport en lørdagskveld, hadde jeg bondeanger etterpå, og middag kunne jeg ikke kjøpe hver dag. Men bestyrerinna på bedriftskaféen på Østbanen het Myrmo og var fra Aursunden. Hun pleide å sende spann med kjøttsuppe eller lapskaus over til fraktgodsen på den andre sida. De kjøpte middag av henne. Da hun fant ut at jeg kom fra Ålen, ble jeg sendt bud på, og så fikk jeg gratis middag der.

Uten Ragnhild hadde nok ikke Jon Reidar blitt ferdig. (Foto/copyright: Liv S. Holte)

Snart ble Jon Reidar stasjonsbetjentaspirant, gikk kurs og arbeidet på forskjellige stasjoner i Osloområdet. Skifta vogner på tog og lasta mjølsekker på Valdres- og Gjøvikbanen.

– På Grefsen var vi seks–sju mann som slengte sekkene på ryggen og sprang med dem! Det var steinhard trening, så vi kom i kjempeform.

Ålbyggen avanserte til konduktøraspirant, og arbeidet på Østfold-, Hamar- og Valdresbanen. Hadde han fri midt på dagen, brukte han tida på å trene. I oktober 1956 venta rekruttskolen på Gardermoen. En medsoldat søkte seg inn på Luftforsvarets flygeskole.

– Da bestemte rørosingen Helge Kojan og jeg oss for at det skulle jaggu vi prøve, òg.

Fra rekruttskolen ble Jon Reidar beordra til Gråkallen ved Trondheim på radaroperatør-kurs. Hele tida trente han, sent og tidlig. Han løfta vekter, og løp Storheia opp og ned på 32 minutter. Det var bra fart. Han vant et terrengløp for rekrutter, og ble plukka ut til å være med på Forsvarets skitreningskurs på Sjusjøen. Etter fullført kurs, ble han sendt til radarstasjonen på Vardeåsen ved Kongsvinger, som radiooperatør.

– Der flirte de godt av meg. For jeg trente hver bidige kveld. Sprang på vegen med ei julegran på slep for å få litt tyngde. Så jeg var i bra form.

Om vinteren arrangerte Distriktskommando Østlandet skistafett. Jon Reidar skulle gå siste etappe. Rekruttskolens førstelag leda med tre og et halvt minutt da han starta, med en idrettsoffiser som ankermann.

– Jeg tok ham igjen halvveis og slo ham med to og et halvt minutt. Jeg hadde kjempegode ski, husker jeg. Jeg hadde lært meg å smøre.

Stasjonssjefen på Kongsvinger innkalte ham til kontoret, gratulerte med seieren og beordra ham til NATO-basen på Kolsås i Bærum. Amerikanerne der trengte to flysoldater som skulle gå skift sammen med to danske lotter. De bodde på Fornebu, ble henta av egen sjåfør med amerikansk bil og følte seg som konger.

På Kolsås søkte unge Holte om inntak på Flygeskolen, og kom inn med det samme.

Han var ikke den eneste fra Ålen. Odd Sandvik kom inn på samme opptak. Året var 1957.

– Vi måtte gjennom mange opptaksprøver, både fysiske og psykologiske. Men vi kom oss igjennom, begge to. Og så ble vi sendt til Canada. Alle norske militærflygere ble utdanna der den gangen. Og alle skulle bli jagerflygere.

Odd Sandvik

I 1950-åra var det norske luftforsvaret i en gjenetableringsfase. Flyvåpenet hadde hatt mange tøffe år og lidd store tap av menneskeliv.

– Bare i åra 1957 og 1958 ramla det jo ned tjue mann. Statistikken over uhell mellom 1955 og 1960 var voldsomt stygg.

Flygerne som hadde vært med i andre verdenskrig hadde for lengst gått over i sivil luftfart eller i lederstillinger. Det var ikke mange aktive piloter igjen i Luftforsvaret. Nå skulle de bygge det opp igjen, med bistand fra den amerikanske Våpenhjelpa, et tilbud fra USA til allierte land for å begrense sovjetisk ekspansjon i Europa. Norge fikk ti–tolv skvadroner med maritime fly, helikoptre, transportfly og jagerfly.

– Men lederpersonellet hadde minimalt med jagerflyerfaring, og vi mangla både instruktører og treningsprogram. Det fantes ikke en gang ei handbok som sa hvor mange flytimer du måtte ha for å være operativ, eller hvor mange treningstimer du trengte for å få sertifikat for instrumentflyging. Alt måtte bygges opp fra bunnen av.

Den gjenoppbygginga ville Jon Reidar være med på.

Men han var ansatt i NSB, og hadde tre måneders oppsigelsestid. Så mens kameratene reiste til Nord-Amerika på nyåret i 1958, kunne ikke Jon Reidar følge etter før i slutten av mars.

Det var også andre ting som hefta. Han måtte gifte seg.

Året før hadde han nemlig møtt Ragnhild Dahle, datter til ordføreren i Strinda, på en fest på Liaåsen. Ragnhild var i Ålen på påskeferie da hun snubla borti en av de innfødte.

– Det ble resultater av det, så svigermor forlangte at vi gifta oss. Normalt ville ikke Luftforsvaret sende gifte folk på flygeskole i utlandet, men jeg søkte om tillatelse og fikk det. Vi gifta oss ei uke før avreisen til Canada.

Fra treningssenteret i Canada

I London, i provinsen Ontario, ble han forsinka igjen. Ålbyggen, en annen nordmann og tre dansker hadde for dårlige engelsk-kunnskaper, og ble sendt rett på et to-ukers språkkurs.

– Vi lærte minimalt med engelsk på realskolen. Jeg hadde gått et kveldskurs hos Johan Bendz på Nesvold skole, men vokabularet begrensa seg til «yes» og «no» og slikt.

Pilotaspirantene ble sendt til flyskolen i Centralia i Ontario, fikk 25 grunnleggende flytimer i et lite, propelldrevet Chipmunk treningsfly, og sendt videre til byen Penhold i Alberta. Der fløy han North American Harvard, en legendarisk flytype fra andre verdenskrig.

– Men vi skulle over på jetfly. Den opplæringa foregikk enten i Gimley eller i Portage La Prairie, begge steder i Manitoba. Jeg kom inn på treningssenteret i Portage La Prairie. Treningsflyene der var Lockheed T-33 Shooting Star. Den første jeg kjente som mista livet i ei flyulykke, gikk på Gimley. Han styrta i bakken med treningsflyet sitt.

I august 1959, etter 16 måneder i Canada, var han ferdig utdanna jagerflyger. Endelig kunne han dra hjem til Ragnhild.

– Og da bar det rett åt Riasta!

I Norge hadde alle jagerskvadronene kampfly av typen North American F-86F Sabre. Dette var fly som Luftforsvaret hadde fått gratis av amerikanske myndigheter gjennom den tidligere nevnte Våpenhjelpa. Alle flyene hadde deltatt i Koreakrigen før de

Jon Reidar og Ragnhild i 2018 (Foto: Einar Gjærevold)

kom til Norge. Hele 115 slike jagere ble tatt inn til landet mellom 1957 og 1961. De hadde gode flyegenskaper og var populære blant flygerne.

– Men flyene var brukte, og de var brukt til gangs, forteller Jon Reidar. – Mange hadde sprekkdannelser som følge av materialtretthet, og én mann omkom fordi vingene brakk over et skytefelt ved Kongsvinger.

En annen kollega holdt på å forulykke da han sammen med Jon Reidar og andre drev skyteøvelser ved øygruppa Uttian ved Frøya. Idet piloten gikk inn i stup, brakk den ene vingen så flyet ble slengt vilt roterende rundt i lufta.

– Heldigvis fikk han skutt seg ut akkurat da flyet lå horisontalt, så han gikk opp og ikke ned i fjæresteinene.

Nå måtte Luftforsvaret ta affære. Alle F-86F-flyene ble satt på bakken og undersøkt. Og mens undersøkelsene pågikk, fikk pilotene tilbud om å ta et kurs i engelskartium på Rygge flystasjon. Etterpå forplikta de seg til å fortsette i to år på Luftkrigsskolen. Ålbyggen tenkte at kunnskap var lett å bære, og meldte seg på. De var tjue mann, og 16 sto til eksamen.

– To mann fikk S i hvert sitt fag. En av dem fikk S i matematikk, og det var meg. Det gjenreiste sjølrespekten min litt etter realskolen! He-he.

– Det ble likevel en lang utsettelse på jagerflykarrieren?

– Ja, det ble det. Etterpå gikk de fleste over til SAS. Men SAS frista aldri meg. De som begynte der, fikk det dobbelte i bruttolønn som oss, men jeg syntes at jeg tjente nok. Skulle jeg bli flykaptein i det sivile, ville jeg måttet bo i en koffert, og det frista ikke. Dessuten venta fire års plikttjeneste når jeg var ferdig med Luftkrigsskolen, og da begynte jeg å dra på åra.

Det spesielle miljøet i en flyskvadron er noe han ser tilbake på med glede. Pilotene var unge, og glade i fart og spenning.

– Steike ta, det var en fin gjeng. *Spiriten* var høg, og offiserene var ikke redd for å ta seg en fest.

Jon Reidar Holte i sin F5 på oppdrag på Bardufoss

Etter Luftkrigsskolen fikk Jon Reidar opprykk til kapteins grad og ble A-vingsjef. Han avanserte til sjef for flytrygging, og var en av fem i ledersjiktet på 338-skvadronen. Han dro på instrumentinstruktørkurs i San Antonio i Texas, var borte i sju uker og fikk ansvaret for instrumenttreninga for flygerne da han kom tilbake.

Etter nesten-ulykken ved Uttian, gravla Forsvaret de gamle Koreaflyene. Det var tid for et skifte. I 1964 landa de første F-5 Freedom Fighterne på norsk jord. Jon Reidar fikk utsjekk på flytypen på Rygge, og fløy den nye jageren både derfra og fra flystasjonen på Ørlandet.

Det er noe eget ved det å fly. De fleste flygere som får sjansen til det, tar gjerne en ekstra sving over hjemstedet sitt om de er i nærheten. Jon Reidar Holte var ikke noe unntak. I *Bygdabladet* nr. 4 2018 skildrer ålbyggen Sigmund Hov Moen (født 1943) besøkene slik:

«Det var en fast foreteelse at bygdas jagerflyger par excellence, Jon Reidar Holte, som til daglig tilhørte 338-skvadronen på Ørlandet, gjorde seg en tur opp gjennom Gauldalen og videre innover seterdalen i svært lav høyde. I de åra var det ofte regnfulle somre og tilsvarende dårlig høytørke. En F-5 Freedom Fighter i omtrent bakkeplan var en høytørker av rang. Det gjorde noen ganger forskjellen på godt høy og ødelagt avling».

– Nåja ..., sier gjerningsmannen og trekker litt på smilet. – Det er ikke sikkert det var meg alle gangene. Vi var flere fra Ålen som fløy jagerfly. Brødrene Odd og Tor Sandvik bodde i Ålen i flere år, og gikk på Hov skole. Faren deres jobba på E-verket. Odd gikk flyskolen sammen med meg. Begge hadde flydilla, mens jeg aldri har vært flyinteressert. Jeg ville bare prøve og se hvordan det gikk.

Tor Sandvik forulykka et år da han fløy inn i en fjellvegg med sin F-104 Starfighter utenfor Bodø. Odd, derimot, var i Luftforsvaret helt til han gikk av med pensjon.

– Jeg tok nok en ekstra sving over Ålen når jeg fløy mellom Rygge og Ørland fordi jeg var kjent der, men jeg har aldri fløyet ulovlig lavt. Lavflygingsgrensa er 200 fot, eller 60 meter over bakken. Den store skrekken for en jagerflyger er at det finns revefarmer i et område, og jeg visste at det lå én oppi Holla. Men innover i fjellene er det fritt fram å fly lavt.

Som jagerflyger er det mentale meget viktig. Å komme til Riasten med familien var avgjørende.....

Noen ganger fløy han med fotorekognoseringsutstyr i flyet. Da hendte det han la seg lavt over Riasten og sikta seg inn mot hytta og Skøddalssetra. Han måtte jo trene!

En gang han var hjemom etter flyskolen, traff han en nabo.

– «Jeg hører du har blitt flyger?» sa han. Ja, det kunne jeg bekrefte. «Det trur e e fale' ærbe',» fortsatte han. Dette var i 1959, på slutten av den verste ulykkesperioden. Neida, det er ikke så farlig, sa jeg. «Å, det går jo gørhøgt, og farten dreper, den òg!» Joda, det er nå så, svarte jeg. «Ja, ja, men du må låvvå me én ting, du må flyge lågt og sakte!»

Flyveteranen humrer.

– Men det er jo det verste du kan gjøre, vet du.

Farlig var det, yrket han valgte. Jagerfly er ikke leketøy. Mange venner og kolleger har mista livet i åras løp, og det har vært noen «close calls» for ham sjøl også. En gang trakk han lodd med en kollega om å fly en F-86 hjem fra Sola. Undervegs fikk han motorvansker. Piloten snudde, men rakk ikke tilbake til flyplassen før motoren stansa. Det var lavt skydekke og han skjøt seg ut for sent.

– Han var naboen vår på Ørlandet, sier Jon Reidar.

Også en annen gang trakk de lodd. De hadde vært på skvadronutveksling i Rammstein i Vest-Tyskland og noen skulle fly F-86 hjem om kvelden. Kameraten vant. Midt over Dovre eksploderte canopyen, glassdekslet over cockpiten.

– Det er overtrykk inne i cockpiten, og hvis glasset er skada, kan det eksplodere. Hvis du mister trykket i 40 000 fots høyde, sprenges lungene. Han hadde ikke sjans'.

– Hva gjør det med deg når gode kolleger og venner mister livet?

– Det er tøft. Meget tøft. Men det fikk meg aldri til å vurdere om jeg skulle slutte å fly. Derimot ble det ikke mer loddtrekning.

Jon Reidar Holte har flere mesterskapstitler bak seg, blant annet i flyfemkamp

Sjøl gikk han nesten i bakken under take-off fra Ørland med en F-5. Det var kuling og snøfokk, og han skulle fly nattøvelse med en elev i forsetet. Under avgang fikk en av flyets to motorer plutselig kompresjonssteiling og mista skyvekraft. Enden på rullebanen nærma seg i rasende fart. Jon Reidar reagerte raskt, tok kontrollen over flyet fra eleven, skjøt droptankene (ekstra drivstofftanker) av, fikk løft og kom seg i lufta på én motor og nødlandet på Værnes.

– Jeg var glad da bremseskjermen tok, sier han tørt.

En annen gang måtte han nødløse med et Saab Safari skolefly i Meråker. Motoren gikk tom for olje og skar seg.

– Jeg var over høgt terreng og turtallet minka, så jeg mista raskt høgde. Jeg håpa jeg skulle nå riksvegen, men det ble for langt. Til slutt stoppa motoren. Da var jeg i 500 fots høgde. At jeg berga livet, skyldtes rett og slett lokalkunnskap. Jeg visste om et kulturbeite oppi Manseterbakken. Der landa jeg i motbakke. Senere viste det seg at det var gravrust i motoren.

Idrettsinteresse og treningsiver har fulgt Jon Reidar Holte hele livet. Han har alltid vært i god fysisk form, og ble Norgesmester i flyfemkamp to ganger og med to andreplasser. Rundt 1960 dro NATO-landene i gang en flyfemkamp mellom jagerflygere, en konkurranse med fem øvelser – hindersvømming, pistolskyting, fekting, kurvball og hinderløp-orientering. Ledelsen i luftforsvarene var nemlig bekymra for at pilotene begynte å legge på seg. Jon Reidar deltok i tre internasjonale konkurranser. Den første gikk i Sverige, der han vant en av øvelsene. Den andre foregikk i Aten, Hellas. Og der holdt unge Holte på å stryke med.

– Det var dramatisk, skal jeg si deg. Den siste konkurransen var hinderløp-orientering. Jeg lå styggelig godt an. På en drikkepost ble jeg tilbudt kaffe. Og jeg, min tosk, tok imot. I ettertid er jeg hundre prosent sikker på at de hadde hatt noen tabletter oppi. Jeg løp oppover ei li etter en dyresti, og plutselig fikk jeg solstikk. Alt gikk rundt. Det verka i hele kroppen, så jeg måtte legge meg i skyggen under et tornekratt, men med hodet nedover for å sikre blodtilførselen til hjernen.

Halvt bevisstløs og fra seg av tørst kom han seg til slutt på beina. Hvor han var, ante han ikke, nå gjaldt det bare å finne vann. Men terrenget var knusktørt og folketomt. Plutselig kom han til en veg, som førte forbi et vertshus. Der drakk han ei mugge appelsinsaft på styrten, før han ble funnet av den norske delegasjonen.

– Den dagen var jeg innom døden, altså, sier Jon Reidar. – Fire eller fem andre opplevde det samme. En franskmann, den beste orienteringsløperen de hadde, omkom og ble funnet i et uttørka elveleie tre dager senere. Hadde jeg ikke lagt meg med hodet ned oppi den bakken, hadde jeg ikke sittet her i dag.

Det ble etter hvert en del utmerkelser

I 1970 ble kapteinen fra Ålen beordra til å være nestkommanderende ved 332-skvadronen på Rygge. Der var han fram til nyåret 1973, da de la ned skvadronen.

– Da ble jeg litt mismodig, og søkte jobb i SAS, men som venta fikk jeg beskjed om jeg var for gammel. Altfor gammel. Du skal jo være under 30 år for å få jobb der.

I stedet ble han nestkommanderende på 717-skvadronen, Operasjonsgruppa. Fortsatt med Rygge som tjenestested. I 1974 ble han flytta igjen, til Flyskolen på Værnes som hovedinstruktør. Jon Reidar likte det dårlig. Det måtte da være ei blindgate for karrieren!

– Men jeg protesterte ikke, for akkurat da åpna de et nytt byggefelt på Forsvarets område her i Stjørdal. 25 tomter som var nesten gratis og skulle fordeles ved loddtrekning. Det var fristende. Jeg hadde ønska meg til Trøndelag lenge, og skjønte at hvis jeg ville fly jagerfly, måtte jeg tilbake til Ørlandet. Men der ute kunne jeg ikke tenke meg å bo. Det ble for langt unna svigerforeldrene i Trondheim og hytta på Riasten. Jeg satte meg på liste, fikk tomt, og i 1975 begynte vi å bygge.

Etter to år som hovedinstruktør, kom han endelig inn på Stabsskolen i 1976. Skolen ga ham kompetansen han trengte for etterpå å kunne beordres til Ørlandet som sjef for 338-skvadronen. Han hadde kommet dit han ville. Det var hans tredje opphold på den forblåste Fosenhalvøya.

Men så tok livet en annen retning.

Det regner utafor vinduene i Stjørdal. Våte prosjektiler fra oven trommer mot glasset og siger nedover på vegen tilbake til havet.

Våren er ei oppløftende tid, men for Jon Reidar og Ragnhild vil den alltid være forbundet med det mest tragiske som har skjedd i livet deres. 3. juni 1983 mista de sønnen, Tor Johan, i ei drukningsulykke på innsjøen Feren i Meråker.

– Han og en kamerat var ute og padla i kano. Det var iskaldt i vannet. De hadde ikke en sjans', karene. Kameraten ble aldri funnet. Han var sønn av Arvid Solem, tidligere lærer i Hessdalen. Det var lærer Tor Johan også ville bli, han gikk lærerskolen på Levanger.

Den tidligere skvadronsjefen reiser seg og henter et familiebilde tatt året før ulykka. En kjekk ungdom smiler mot fotografen.

– Jeg blir aldri kvitt det. En må gjennomgå det sjøl for å begripe hvor hardt sånt er. Men vi tenker ikke på ham hver dag lenger.

Jon Reidar trekker pusten. Livet har også skjenka ham to døtre, tre barnebarn og tre oldebarn. Det er godt å tenke på.

– Den sommeren kom en av sjefene fra Oslo til Ørlandet og ga meg beskjed om at jeg skulle beordres til det operative hovedkvarteret på Reitan og være sjef der. Nei, jeg kan ikke reise fra kone og to døtre nå, sa jeg. Jeg tenkte at karriere fikk være karriere. Men hvis du nekter en beordring i opprykksfasen, kan det være kroken på døra. Og det var det.

Skjønt. En kan legge så mangt i ordet «karriere». I 1984 ble han spurt om å ta over som sjef på Flygeskolen på Værnes. Der ble han i fem år. Fem gode år, med familien rundt seg hele tida.

Pensjonsgrensa i Forsvaret går ved fylte 57 år, og den grensa rykka stadig nærmere. Men ålbyggen var stadig full av ambisjoner. Staten skulle tilsette tre nye forsvarsattachéer. En i London, en i Stockholm og en i Ottawa.

Han fikk den i Ottawa.

Jon Reidar Holte som forsvarsattaché i Canada

– Det var fristende å dra tilbake til Canada. Jeg ble der i tre år. 9. april 1990 holdt jeg minnetalen i Little Norway over dem som tjenestegjorde der under krigen.

Canada hadde en innsatsstyrke stående i Nord-Norge, og attachéen var Forsvarets forbindelse med canadiske myndigheter. Det er en viktig rolle, men også ei retrett-stilling.

– Jeg var den siste norske attachéen i Canada. Canadierne trakk seg ut av samarbeidet, og da opphørte ordninga.

– Klarte du å kombinere familielivet med det spesielle livet som jagerpilot?

– Nei. Vi har flytta 15 ganger. Det er helt innlysende at det gikk ut over ungene. Vi merka det første gang da vi skulle flytte fra Rygge til Værnes i 1974. Da måtte Tor Johan bryte opp fra en god kameratgjeng på Rygge. I Stjørdal hadde han ingen. Det ble vanskelig. Jeg fløy ham ned til Rygge en gang for at han skulle få treffe de gamle vennene sine igjen.

Formasjonsflyging kan være krevende

– Hvordan opplevde du det å være i lufta første gang?

– Nei, det var jo en frihetsfølelse. Særlig det å fly høgt. Rundt skyene. Og i jagerfly kom jeg opp i enda større høyder. Det var en utfordring, særlig å fly i formasjon. Men det mest interessante med å fly jetjager, er skytinga. Det fikk jeg sans for første gang jeg kom til Ørlandet i 1960 og drev øvelseskyting på Uttian. Jeg hadde tydeligvis anlegg for målskyting, og gjorde det godt. Disse blinkene måler 4 x 5 meter, og vi angriper dem fra stor høyde. Da gjelder det å ha riktig hastighet og sikte godt, deretter skyter vi en kort «burst», og så flyr vi opp igjen og tar en ny runde. Hastigheten er helt avgjørende for om du treffer eller ikke. De beste pilotene hadde 80 av 100 kuler i disse skivene.

Det ble også trent på luftkamper.

– Det er skumle greier. Flere drepte seg på luftkamptrening. De mista hverandre av syne, og kom borti hverandre.

Ålbyggen forteller om treningsturer med infrarøde missiler og støtteoppdrag mot bakkemål for hæren. Om øvingstokter over skytefeltet på Hjerkin, da de fløy med skarpe bomber i lasta. Pilotene kjente det godt i flyet når de klepptunge bombene forsvant.

– Med F-5 fløy vi med napalm også. Det var før de bombene ble bannlyst etter Vietnamkrigen.

Det har blitt et stort antall representasjonsoppgaver. Her i lag med kong Olav. Og med Ragnhild som solid støtte

Jon Reidar avrunda den militære karrieren som stasjonssjef på Evenes i 1993. Siden har han vært pensjonist.

– Jeg valgte å ikke finne noe annet yrke, men har nytt livet som pensjonist. Det har jeg ikke hatt dårlig samvittighet for.

– Hva har du brukt pensjoniståra til?

– Ja, det spør jeg meg sjøl om også! «Jakt og fiske på heltid», er det ikke det de sier?

En overdrivelse, naturligvis, men veteranen har brukt mye tid på jakt, særlig i Ålen, men også på Fosen, Blefjell og andre steder. Rype, hare, rådyr, hjort og sel. På Svalbard skjøt han rein, men det var for et forskningsprosjekt, reinen der er nesten tam. I huset har han og kona fire frysebokser, kjølerom og kjøleskap fulle av viltkjøtt og bær.

Skårdalsvollen ved Riasten har alltid hatt en spesiell plass i hjertet hans. Utallige helger og uker er blitt tilbrakt der. For mange år siden fikk han bygge hytte på vollen, og det var dit han alltid lengta, enten han var i Canada eller fløy tokter uti Norskehavet. Da Hans Skårdal døde, overtok andre den fine plassen, men en dag ved påsketider i 2011 ringte telefonen. Setra skulle selges, ville han kjøpe?

– Seterstua hadde forfalt, så det var mye å gjøre. Vi restaurerte i fem år før vi sa oss fornøyde. Det var ei

Jon Reidar Holte, mandag 6. juli 2020

fantastisk tid for Ragnhild og meg. Det ene året var vi der i fem måneder og bare snekra.

– F-5 var det mest avanserte flyet jeg fløy. Jeg slutta før F-16 kom. Men flyinteressert var jeg aldri, slik som brødrene Sandvik og mange andre. Jeg syns nesten synd på alle som ikke kom inn på Flygeskolen, mens jeg klarte det. Jeg ville bare prøve.

I alle år har Jon Reidar Holte holdt kontakten med et knippe gamle kamerater i Ålen, særlig John ««Bett» Megård og Hans «Klasen» Engan, og er på hytta så ofte han kan.

– Dro du noen gang tilbake til gården ved Aursunden, der du fikk kjeft?

– Ikke før jeg var blitt flyger. Da var jeg dit og besøkte dem. Og da fikk jeg gjort opp med Lars. Jeg fikk sagt at jeg ikke bar nag. Det ble bare for tøft for meg den gangen.